

PORTRETE

Nicolae Coman

Mirela ZAFIRI

Compozitor, profesor, poet, traducător și muzicolog născut în București, **NICOLAE COMAN** a început studiile muzicale cu Mihail Jora (teorie-solfegiu, armonie) și Florica Musicescu (pian), continuându-le la Conservatorul din București (1953-59) cu Mihail Jora și Leon Klepper (compoziție), Victor Iușceanu (teorie-solfegiu), Paul Constantinescu (armonie), Zeno Vancea (contrapunct), Tudor Ciortea (forme), Alfred Mendelsohn (orchestrație), George Breazul (istoria muzicii), Emilia Comișel (folclor), Mansi Barberis (canto auxiliar), Ovidiu Drimba (pian). Doar înșiruind aceste nume de referință ale culturii noastre și spiritul meu se înfioară de valoarea covârșitoare a muncii lor de-o viață, pusă în slujba muzicii românești.

Cercetător științific la Institutul de folclor din București (1960-63) apoi asistent (1963-69), lector (1969-90), conferențiar (1990-92) și profesor (din 1992) la catedra de compoziție a Conservatorului bucureștean, Nicolae Coman a publicat studii și articole în: Revista Muzica, Revista de Folclor, România Literară, etc., a scris versuri pentru lucrări vocale, corale și vocal – simfonice, a tradus librete de operă, poeme și poezii din lirica universală, a susținut conferințe, prelegeri, concerte - lecții, comunicări științifice, emisiuni radiofonice și de televiziune, a publicat și lansat cu ocazia aniversării a 70 de ani, în cadrul festivității organizate de Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, volumul *Poezii*, Editura Meronia, București, 2004, - toate acestea, ca o adăugire la pasiunea vieții sale: compoziția.

Pășind pe același drum, al apropierii de suflet față de miniatura vocal – instrumentală, la fel ca profesorul său Mihail Jora - persoana care l-a susținut, sprijinit și încurajat cel mai mult în carieră - cu care a studiat începând de la teorie, solfegiu, armonie, la compoziție, Nicolae Coman își făurește propriul destin, al devenirii personale în peisajul componistic al generației sale. Piesele sale îl reprezintă în măsura în care un suflet de poet poate fi cuprins într-o frază muzicală. Nicolae Coman deschide prin muzica

sa porți spre sine însuși, își dă sieși libertatea ce îmbogățește viața (neînruđită cu libertatea distructivă care duce la colaps în ceea ce noi numim haos, cu mențiunea că adevăratul haos, la nivel de Univers este foarte bine reglementat de legi). Orice întoarcere spre noi ne îmbogățește, declanșând formule de exprimare necunoscute încă, deschizând drumul cunoașterii general – umane unde înflorește arta. Prezență fizică remarcabilă, șarm aparte și gentilețe rar întâlnită – un suflet sensibil, înclinat spre poezie - muzician, profesor, compozitor, poet, Nicolae Coman este un artist complex ce degajă o lumină specială, datorată poate succesului în confruntarea cu sine.

Cu un număr impresionant de miniaturi vocal instrumentale, născute prin trecerea în muzică a unor poeme îndrăgite, Maestrul nu ar putea spune că are un poet preferat, tocmai pentru că sunt multe versurile de care a fost îndrăgostit - desigur și cel eminescian, care prin însăși muzicalitatea sa concurează de la sine viersul - dar parcă cel mai aproape de suflet simte acum sonetul “Coboară iarna...”, de Vasile Voiculescu. Poet prin naștere, pentru Coman versul este piatra de căpătâi pe care se țese erudit viersul, elaborat din împletirea sonorităților participante la facerea muzicală. Deși statornic în concepții, Nicolae Coman nu s-a preocupat de autopromovarea creației, fiind convins că voia sorții este cea care ne conduce, indiferent de zbaterele noastre. Având un dosar “nobiliar” în vremea comunistă, nu a excelat în programări repertoriale. Mai de curând, când haosul deculturației în masă ne sufocă spiritele, Maestrul, înțelept, a considerat că nu e bine să-ți fixezi priorități de neatins. Pas cu pas, fără nici un moment de saturație în creație, muzica sa se strânge în tomuri, așteptând secolul luminilor. Nicolae Coman face parte din generația pentru care Uniunea Compozitorilor din România este un loc de activitate în ultima jumătate de secol. Cum aș putea în câteva cuvinte cuprinde o viață de om?

Cu voia Dumneavoastră, Maestre, vă poftesc în jocul de-a sinteza:

MZ: Cea mai iubită compoziție?

NC: Metamorfozele cerului pe versuri de Ungaretti.

MZ: Cea mai rapid scrisă piesă?

NC: Umbra, pe versuri de J. Attila

MZ: Cea mai lung gândită piesă?

NC: Metamorfozele cerului pe versuri de Ungaretti.

Cunoașterea esențială a discursului vocal scapă, de cele mai multe ori anchetei științifice, principiile artistului fiind considerate în general în contradicție cu știința pură. Consider că această abordare având drept suport un materialism științific depășit de evidențele epocii spirituale pe care o parcurgem este un balast. Reîntoarcerea omului spre sinele său, unde

redescoperă uniunea cu universul, a cărei particulă importantă este, deschide drum larg cercetării fenomenelor artei nu numai din punctul de vedere materialist, ci făcând apel la conexiunile interdisciplinare prin care el se realizează. Căutând în structurile psiho - somatice și artistice participante – emoții, senzații, stări, percepții, reprezentări, auz muzical, înzeștrări artistice complementare, memorie muzicală, bagaj cultural, etc. – ajungem să cunoaștem în profunzime capacitatea de a oglindi esența, necesarul și generalul textului care participă la formarea actului artistic. Dacă pentru o notă se pot scrie pagini întregi de semnificații și există nenumărate posibilități de îmbrăcare în expresie, înseamnă că am ajuns la cunoașterea care permite și selectarea unui anumit gen de sunet sau emisie pentru un anumit rol sau lied, care întruchipează în mintea noastră imaginea sonoră a personajului sau experienței respective. Mă apropii de latura creației care-mi este pâinea cea de toate zilele, liedul.

Construcție elaborată atât pentru voce cât și pentru pian, liedurile Maestrului Nicolae Coman sunt din multe puncte de vedere mai solicitante decât o arie de operă. Schimbarea permanentă a tactului, de o manieră în care aproape fiecare măsură are un alt număr de timpi, ne arată tendința compozitorului de a urma cu sfințenie accentele textului. Fiecare silabă vine integrată în cuvântul transpus în muzică, exact la locul ei intonațional din fraza vorbită. Ca urmare, întru înțelegerea valorii cognitive în arta cântului, ca să poți interpreta un lied de factura aceasta, bagajul cunoștințelor tale trebuie să fie la nivelul cerințelor tehnice implicite. Glasul cât și textul muzical sunt obiecte ale cunoașterii, stăpânirea lor este premiza interpretării, dar fără o tehnică solidă orice interpretare este empirică și susceptibilă de penibil. Pornind de la o fundație solidă, casa are teme să rămână în picioare. Privind în urmă la înregistrările cântăreților români, observăm că doar puține interpretări trec proba timpului, rămânând în picioare, chiar și azi. Câtă vreme vocea rămâne în stadiul de material frumos nu putem vorbi de interpretare. Cu atât mai mult în muzica lui Coman, unde pe lângă tehnica vocală sunt necesare multe alte ingrediente: de la un simț al măsurii exacerbat, o artă a certitudinii solfegiului, până la independența absolută față de sunetele disturbatoare uneori ale pianului. Doar în măsura în care interpretul, prin cunoaștere, începe procesul investigării tuturor acestor elemente, piesa se dezvăluie în toată frumusețea ei. Pe un ambitus destul de extins, Maestrul Coman ne poartă prin vocalize, mordente, triluri, staccaturi sau fraze de un legato puccinian, atât la voce, cât și la pian, unde acordurile de opt, nouă sunete sunt frecvente, deseori chiar de douăsprezece sau cincisprezece sunete. Înțelegem astfel, de ce compozitorul preferat al Maestrului este Scriabin, lucru ce nu s-a schimbat în decursul anilor. Mă întorc pe căi interdisciplinare, apropiindu-mă din

punct de vedere estetic-filosofic - în baza poeziei de la care a pornit - de sorginte greacă – de două piese din bogata paletă liederistică a creatorului.

*“S-au aprins trunchiurile în păduri
și păsările care-au fost surprinse
în aerul învăpăiat se-afundă.”¹*

Ioanna Tsatsos, nume de frunte al Eladei moderne, cu o mare încărcare de sensuri a frazei poetice ne sugerează o frumusețe devastatoare, a focului pădurilor grecești, arse de intensitatea luminii, de povara soarelui ce-și ține fruntea sprijinită pe munții pitici, roși de însemnătatea filosofilor ce i-au bătut în decursul veacurilor, ai căror pini prăfuiți de istoria ce doarme la umbra lor s-au aprins făclii pentru generațiile viitoare. Face parte din ciclul *Zidul gol* scris în 1975, având ca motto cuvintele lui Bias, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei antice: *vorbiți esențial*. Este prima poezie a ciclului, cu titlul A.

În doar 23 de măsuri, Nicolae Coman, con slancia, pornește la realizarea acestei miniaturale urgii a focului. Dificultatea piesei stă în fraza de amplă respirație ce reiese din structura firească a celor trei versuri. Toată piesa are trei respirații, disperarea fiind dată de țesătura pianului care poartă vocea mai departe cu fiecare respirație, o terestră teroare neiertătoare urcând pe scara sunetelor într-o măturare cromatică de patru octave. Pe atmosfera creată de pian, vocea povestește un fapt petrecut deja, a cărui concluzie nu poate fi decât un bocet, care strânge în el toate efectele treptelor emoționale ale stărilor create de acompaniament.

Caligrafia (Gheorghios Seferis, deținător al premiului Nobel, 1963) este un poem de excepție, a cărui frumusețe ne încântă și cutremură spiritual în aceeași măsură. Personal, îl percep ca pe-un fulger ce-mi pătrunde direct în suflet răstignindu-mă în starea alfa. Etimologic vorbind, cuvântul provine din greaca veche fiind format din kali – frumos, graphie – scriere. Nu cunosc o descriere mai intens spiritualizată a termenului decât în aceste versuri. De prea multă pasiune ce amenință să-i pulverizeze materialul, sufletul poetului ajunge la o sublimare a erosului, suferind în spațiul saturat de patimi nespuse, metamorfoza încremenirii strigătului.

*Pânze pe Nil,
păsări fără grai,
cu-o aripă care-și caută-n liniște perechea,
pipăind pe absența cerului*

1 Tsatsos, Ioanna; *Poeme*, în românește de Ion Brad, Editura Albatros, București, 1979, pagina 115.

*trupul unui efeb înmărmurit;
scriind cu cerneală invizibilă prin albastru
un strigăt disperat.*

Respirația mi se oprește într-o apnee în care timpul se dilată, de parcă spiritului mi se dorește să fi absorbit toată frumusețea poemului, să o păstreze adânc, acolo unde emoția hrănește și miturile alchimizează demonii în îngeri. Nicolae Coman intră în competiție cu muzicalitatea acestui poem, construind o adevărată punere în scenă a acestei bijuterii.

Într-un Larghetto calm, prin arpegii aerate suntem introduși în atmosfera filosofală a liedului. Vocea intră detașată, venind de departe, imparțial, de parcă am viziona un tablou sau curgerea corabiei pe Nil. Dificile ca intonație, salturile de septimă sau cvintă nu au neapărat un corespondent în armonie, fiind ele însele parte componentă a atmosferei dorită de compozitor. Prelucrarea muzicală creatoare a versului *Trupul unui efeb* este o carte de vizită pentru nivelul de plasticitate al muzicii Maestrului Coman. Trupul este subliniat melodic inițial printr-o melismă senzuală descendentă urmată de un salt de revenire pe același sunet care ne evidențiază muzical forma perfectă a corpului peste care trece aripa. “Unui efeb înmărmurit” este realizat în oglindă cu “trupul”, melisma fiind înlocuită de un șirag de 7 note cromatizate în coborâre urmate de un salt ascendent chiar și mai mare în finalul “înărmurit”, de decimă. Scriitura pianistică se învoldurează pe acorduri repezi în triole largi măturând trei sau patru octave într-o descătușare avântată, dar delicată, nesticând nimic din atmosfera de mister, generală, a piesei. Finalul scade în pianissimo revenind la atmosfera inițială de poveste derulată de undeva din afara ta, în care rămâi suspendat pe un fir de voce de un si bemol lung până la epuizarea suflului - de undeva, de foarte departe. Aceste note imateriale, în care cantitatea suflului eliberat este atât de infimă încât avem certitudinea că simțim în sunet vibrația corzii, că putem palpa vizualizând, trecerea aerului printre cele două fire de mătase, sunt marea mea pasiune în interpretarea miniaturilor vocal – instrumentale. Sau poate marea mea înzestrare..., oricum ar fi, aceste sunete care plutesc, putând fi reduse până la limita perceptibilului, îmi creează o senzație de maximă fericire. Îmi dau senzația stăpânirii pe deplin a corpului meu, o plenitudine desăvârșită în care totul este, de fapt, o joacă – joaca de-a frumosul. Datorită coloanei reduse la maximum posibil, a inspirației profunde pregătitoare, a fixării susținute pe diafragmă și a unei relaxări maxime, atât a gâtului cât și a întregului corp, (relaxare pe fundația solidă, permanent elastică a diafragmei), senzația de euforie se instalează prin accesul la undele cerebrale alfa. O stare de maxim control asupra corpului fizic, de “pot tot ce vreau” se manifestă în subconștient - ești săgeata care a pornit din arc și știi exact unde vrei să

ajungi. Plutești în zborul spre țintă. Te găsești într-o încremenire a perfecțiunii, în care nu există nici o împingere suplimentară decât eliberarea firului de aer. Această bucurie a relaxării, în care corpul se supune intențiilor tale este foarte greu de exprimat în cuvinte, la fel ca toate stările de transcendență, la fel ca sentimentul puterii și euforia dată de conștientizarea lui. Este interesant să exprimăm științific calea de acces la astfel de trăiri, dar nu folosește la nimic câtă vreme nu le-ai experimentat cu miezul personalității tale.

Revenind, dificultatea ritmică și intonațională - prin salturile neconvenționale, lipsite de susținere informațională la pian - a miniaturilor scrise de Nicolae Coman nu au lăsat mulți interpreți să le calce pragul. Ele sunt proba de foc a elitelor, ca-n vechile ispите inițiatice. Poza de glas, notele de pasaj, mezzavocea, controlul aparatului vocal sunt doar mijloacele tehnice pentru trecerea la categoria superioară - interpretarea lor. Sarcina gnoseologică în arta cântului nu este așadar numai de a acorda o atenție tehnică procesului de creație, ci de a construi pe această bază solidă o interpretare la un nivel care să-i sporească rolul și valoarea. Însă fără baza tehnică nu te poți apropia de astfel de pietre de încercare ale liederisticii românești. În tehnică - și doar într-o tehnică bună, modelată pe genul cameral, găsim soluția curgerii muzicale așa cum cere, filosofal, textul. Pe o coloană mult redusă celei folosite în operă și fără adaosuri nefirești de vibrato putem purcede la valorificarea interpretativă a poemelor, jucându-ne cu vocea precum jokeul cu un cal pursânge - ținut în frâu la salt și lăsat slobod la goană. De altfel, ca orice artist solar, Nicolae Coman deschide poarta sufletului cu sinceritate, în fața celor dornici să primească din prinosul bogatelor sale sentimente, fiind convins că publicul apreciază comunicarea cu adevăratele personalități ale zilelor noastre. Mesajul operei sale spre lume este Puritatea. Perfecționist prin fire și educație, creația sa decurge neîngrădită de convenții, în firească evoluție: inspirație – scris.

Maestre, în pragul aniversării Domniei Voastre, vă mulțumesc pentru aceste bucurii ale spiritului și vă urez să vă împărtășiți cu toată dragostea pe care ați pus-o în creația ultimelor 5 decenii, întoarsă de legea atracției universale.

Telegraf:

MZ: În calitate de profesor, părinte al atâtor generații de muzicieni puteți da câteva nume dintre compozitorii foarte tineri, pe care îi considerați de perspectivă?

NC: Rotaru, Măniceanu, Baciu, Basica.

MZ: Cum vedeți legătura interpret/ compozitor?

NC: Importantisimă.

MZ: Ce așteptări aveți de la interpret?

NC: Să-i placă și să interpreteze cu pasiune, cum simte.

MZ: Cum ați dori să fiți caracterizat de cei din jurul Dvs?

NC: Așa cum sunt.

MZ: Cum ați dori să se vorbească despre opera dvs?

NC: Cu interes și competență

MZ: Ce ați dori să perceapă cel ce vă ascultă piesele?

NC: Ce poate, cât poate.

MZ: Unde se încadrează Dumnezeu în sistemul Dvs. de valori?

NC: Dincolo.

MZ: Ce vă doriți de la anii care vin?

NC: Sănătate